

Sygn. akt II Ca 644/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 listopada 2017 roku

Sąd Okręgowy w Szczecinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Agnieszka Tarasiuk - Tkaczuk
Sędziowie:	SO Marzenna Ernest SO Zbigniew Ciechanowicz (spr.)
Protokolant:	sekr. sądowy Anna Grądzik

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 17 listopada 2017 roku w S.

połączonych spraw z powództw **Z. M. i J. O. (1)**

przeciwko **B. G.**

o zachówek

na skutek apelacji powodów i pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 29 grudnia 2016 roku, sygn. akt I C 1975/12

1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie II w taki sposób, że dodatkowo zasądza od pozwanej B. G. na rzecz powoda Z. M. ustawowe odsetki za opóźnienie od kwoty 20.000 (dwudziestu tysięcy) złotych, opisanej w punkcie I tego orzeczenia od dnia 3 sierpnia 2012 roku do dnia 2 sierpnia 2014 roku i oddala powództwo w pozostałym zakresie;

2. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie V w taki sposób, że dodatkowo zasądza od pozwanej B. G. na rzecz powódki J. O. (1) ustawowe odsetki za opóźnienie od kwoty 20.000 (dwudziestu tysięcy) złotych, opisanej w punkcie III tego orzeczenia od dnia 3 sierpnia 2012 roku do dnia 2 sierpnia 2014 roku i oddala powództwo w pozostałym zakresie;

3. oddala apelację pozwanej;

4. zasądza od pozwanej na rzecz powodów kwoty po 2960 (dwa tysiące dziewięćset sześćdziesiąt) złotych tytułem kosztów postępowania odwoławczego.

SSO Marzenna Ernest SSO Agnieszka Tarasiuk-Tkaczuk SSO Zbigniew Ciechanowicz

Uzasadnienie wyroku z dnia 17 listopada 2017 r.:

Powodowie Z. M. i J. O. (1) zażądali zasądzenia od pozwanej B. G. kwot po 20.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 24 października 2010 r., tytułem zachowku po zmarłym w dniu 24 października 2010 r. ojcu powodów L. M., którego jedynym spadkobiercą testamentowym została pozwana.

Pozwana B. G. zażądała oddalania powództw.

Wyrokiem z dnia 29 grudnia 2016 r. Sąd Rejonowy w S. zasądził od pozwanej B. G. na rzecz powodów kwoty po 20.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 3 sierpnia 2014 r. (pkt I i IV) oraz koszty postępowania w kwotach po 3.967 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt III i VI) i oddalił powództwa w pozostałej części (pkt II i V).

Powyższe rozstrzygnięcia wydano m.in. w oparciu o następujące ustalenia:

W dniu 25 października 2004 r. w Kancelarii (...) w S. został sporządzony testament, na podstawie którego L. M. powołał do całości spadku, jako jedyną spadkobierczynią B. G..

L. M. zmarł w dniu 24 października 2010 r. w S. będąc stanu wolnego. Posiadał dwoje dzieci Z. M. i J. O. (1).

Postanowieniem z dnia 4 sierpnia 2011 r. (sygn. akt I Ns 1388/10) Sąd Rejonowy w S. stwierdził, że spadek po L. M., zmarłym w dniu 24 października 2010 r. w S. na podstawie testamentu notarialnego z dnia 25 października 2004 r. sporządzonego w Kancelarii Notarialnej w S. w obecności Notariusza E. S., repertorium A numer (...) nabyła wprost B. G. w całości.

W skład spadku po zmarłym L. M. wchodzi własność odrębnego lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ulicy (...), dla którego Sąd Rejonowy w S. V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...).

W pismach z dnia 11 lipca 2012 r. pełnomocnik Z. M. i J. O. (1) wezwał B. G. do zapłaty kwot po 20.000 zł tytułem zachowku.

Wartość rynkowa nieruchomości lokalowej – lokalu mieszkalnego nr (...) położonego w S. przy ulicy (...) według stanu na dzień śmierci L. M., a cen aktualnych wynosi 142.550 zł.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny Sąd I instancji oba powództwa wywiedzione z art. 991 k.c. i art. 1000 § 1 k.c. za zasadne.

Nie budziło wątpliwości Sądu, że powodowie jako córka i syn zmarłego L. M. należą do kręgu osób uprawnionych do zachowku w rozumieniu art. 991 k.c. Biorąc pod uwagę, że powodowie nie są trwale niezdolni do pracy ani małoletni – należny im zachówek powinien odpowiadać połowie wartości udziału spadkowego, który by im przypadął przy dziedziczeniu ustawowym.

Za bezsporne uznano, iż w skład spadku po L. M. wchodzi jedynie własność odrębnego lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ulicy (...), dla którego Sąd Rejonowy w S. V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...). Wartość tego prawa ustalono w oparciu o dowody z opinii biegłego sądowego rzeczoznawcy majątkowego P. A. na kwotę 142.550 zł.

Uwzględniając wskazaną przez biegłego wartość nieruchomości spadkowej (142.550 zł) i kwotę jaką bezspornie pozwana wydatkowała na pochówek i nagrobek (2.744,93 zł), Sąd I instancji hipotetycznie przyjął, że gdyby nawet ustalić, iż to pozwana czyniła owe nakłady oraz przyjąć najbardziej korzystną dla pozwanej kwotę 12.320 zł jako wartość nakładów oraz argumentację pełnomocnika pozwanej, że nakłady poczynione przez pozwaną powinny być powiększone o podatek VAT, nawet w stawce 23 %, a zatem być wycenione na 15.153,60 zł (12.320 zł x 1,23), to kwota należnego zachowku przy tak ustalonym stanie czynnym spadku (124.651,47 zł) wynosiłaby około 31.000 zł (124.651,47 x 1/2 x 1/2), w związku z czym żądanie każdego z powodów opiewające na kwoty po 20.000 zł nadal byłoby w pełni uzasadnione.

W związku z powyższym zasądono od pozwanej B. G. na rzecz powoda Z. M. kwotę 20.000 zł tytułem zachowku po zmarłym L. M. oraz od pozwanej B. G. na rzecz powódki J. O. (1) kwotę 20.000 zł tytułem zachowku po zmarłym L. M., uznając roszczenia powodów za nie stojące w sprzeczności z zasadami współzycia społecznego.

O odsetkach od zasądzonych kwot orzeczono na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. W myśl powyższych przepisów, jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzycielowi przysługują odsetki za okres opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Jeżeli stopa odsetek nie była oznaczona, należą się odsetki ustawowe za opóźnienie. Zważyć należy, że z treści art. 1007 § 2 k.c. wynika, że roszczenie przeciwko osobie obowiązanej do uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanej od spadkodawcy darowizny przedawnia się z upływem lat pięciu od otwarcia spadku. Tym samym roszczenie to staje się wymagalne z datą śmierci spadkodawcy i od tej daty można się domagać zapłaty sumy koniecznej do uzupełnienia zachowku. Nie oznacza to jednak, że od tej daty biegną odsetki za opóźnienie w płatności, albowiem data wymagalności roszczenia nie jest tożsama z terminem spełnienia świadczenia, który w przypadku roszczenia o zachówek nie jest ściśle oznaczony. W tej sytuacji zastosowanie w niniejszej sprawie ma art. 455 k.c., według którego „jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania”. W ocenie Sądu B. G. pozostawała w zwłoce ze spełnieniem świadczenia po upływie siedmiu dni od doręczeniu jej wezwań do zapłaty datowanych na dzień 11 lipca 2012 r., które były awizowane dwukrotnie w dniach 12 lipca 2012 r. i 19 lipca 2012 r., wobec czego należało uznać je za doręczone z dniem 26 lipca 2012 r. Przyjmując powyższe odsetki za opóźnienie należało zasądzić od dnia 3 sierpnia 2012 r., zaś w pozostałym zakresie powództwo musiało podlegać oddaleniu. W tym miejscu Sąd zauważa, iż przez nieuwagę w sentencji wyroku jako datę naliczania odsetek wskazano 3 sierpnia 2014 r., jednakże dokonanie sprostowania tejże omyłki w trybie sprostowania oczywistej omyłki pisarskiej nie może nastąpić, albowiem ingerowałoby to w merytoryczną treść rozstrzygnięcia.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c., przyjmując, że Sąd może włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznaczącej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu. Sąd I instancji uznał, iż skoro powództwo zostało oddalone jedynie częściowo co do żądania odsetek słusznym będzie, aby całość kosztów poniosła strona pozwana.

Pozwana B. G. zaskarżyła wyrok Sądu Rejonowego w S. z dnia 29 grudnia 2016 r. w części obejmującej punkt I oraz IV w zakresie odsetek ustawowych za opóźnienie. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucono naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 481 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 991 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c. poprzez wadliwe zastosowanie i określenie początkowego terminu odsetek ustawowych od dnia 3 sierpnia 2014 r., w sytuacji gdy odsetki ustawowe winny być liczone od dnia wyrokowania.

Pozwana wniosła o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda Z. M. oraz na rzecz powódki J. O. (2) kwoty po 20.000 zł wraz ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 30 grudnia 2016 r. oraz o zasądzenie od powodów kosztów postępowania.

W uzasadnieniu apelacji wskazano, że wysokość roszczenia powodów o zachówek jest skorelowany z wartością nieruchomości położonej w S. przy ul. (...). Wartość tej nieruchomości została określona według cen aktualnych w oparciu o wydaną opinię przez biegłego sądowego. Jednocześnie wskazano, że opinia ta nosi datę 5 marca 2015 r. (uzupełniona na rozprawie w dniu 28 lipca 2015 r.). Skoro wysokość roszczenia powodów jest ściśle związana z wartością przedmiotowej nieruchomości i wysokość roszczenia powodów została wyliczona na dzień orzekania, to nie sposób uznać, aby roszczenia powodów stały się wymagalne w terminie wcześniejszym niż w dniu wyrokowania.

Apelacje wywiedli również powodowie, skarżąc wyrok Sądu I instancji w części, tj. w jego pkt. II i V w zakresie oddalenia powództwa co do odsetek ustawowych (od dnia 1 stycznia 2016 r. odsetek ustawowych za opóźnienie) od zasądzonych od pozwanej na rzecz powodów kwot po 20.000,00 zł za okresy od dnia 3 sierpnia 2012 r. do dnia 2 sierpnia 2014 r. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucono naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 455 k.c. w

zw. z art. 481 § 1 i 2 k.c. poprzez niewłaściwe (niepełne) zastosowanie norm z nich wynikających wyrażające się w zasądzeniu od pozwanej na rzecz każdego z powodów kwot po 20.000,00 zł z powyższymi odsetkami za okres od dnia 3 sierpnia 2014 r. do dnia zapłaty, podczas gdy skoro pozwana została przez powodów wezwana do zapłaty pismami z dnia 11 lipca 2012 r. (na ustalony przez nich adres jej zameldowania), które zostały awizowane dwukrotnie w dniach 12 lipca 2012 r. oraz 19 lipca 2012 r., wobec czego należało uznać je za doręczone z dniem 26 lipca 2012 r., a zatem od dnia 3 sierpnia 2012 r. (tj. po upływie terminu wskazanego w tym piśmie) pozwana pozostawała w opóźnieniu względem powodów i przedmiotowe odsetki winny być zasądzone już od dnia 3 sierpnia 2012 r., co jedynie przez przeoczenie nie zostało uczynione przez Sąd pierwszej instancji, czemu zresztą dał wyraz w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Powodowie zażądali zmiany powyższego wyroku w zaskarżonej części zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda Z. M. — obok odsetek ustawowych (od dnia 1 stycznia 2016 r. odsetek ustawowych za opóźnienie) od kwoty 20.000 zł za okres od dnia 3 sierpnia 2014 r. do dnia zapłaty — także odsetek ustawowych od tej kwoty za okres od dnia 3 sierpnia 2012 r. do dnia 2 sierpnia 2014 r. (co daje kwotę 5.200,00 zł) oraz zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda Z. M. zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych. Następnie zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki J. O. (1) — obok odsetek ustawowych (od dnia 1 stycznia 2016 r. odsetek ustawowych za opóźnienie) od kwoty 20.000 zł za okres od dnia 3 sierpnia 2014 r. do dnia zapłaty — także odsetek ustawowych od tej kwoty za okres od dnia 3 sierpnia 2012 r. do dnia 2 sierpnia 2014 r. (co daje kwotę 5.200,00 zł) oraz zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki J. O. (1) zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Powodowie ewentualnie wnieśli o uchylenie powyższego wyroku w zaskarżonej części oraz przekazanie niniejszej sprawy w tym zakresie Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, w tym orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu, a w nim kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje według norm przepisanych.

Strony wniosły o oddalenie apelacji złożonych przez swoich przeciwników procesowych.

Sąd odwoławczy zważył, co następuje:

Sąd Odwoławczy w pełni akceptuje stanowisko Sądu I instancji opisane w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia w zakresie ujęcia roszczenia o zachówek jako bezterminowego, czego konsekwencją będzie przyjęcie biegu odsetek od kwot zasądzonych od pozwanej od wezwania jej do zapłaty przez powodów.

Wskazać na wstępie należy, że zarówno doktryna, jak i orzecznictwo Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych dotyczące kwestii biegu odsetek od roszczenia o zachówek nie jest jednolite. Występują w nim co najmniej dwa stanowiska dotyczące określenia wymagalności świadczenia z tytułu zachowku.

Stosownie do pierwszego z nich, podzielonego przez Sąd I instancji, roszczenie o zachówek jest roszczeniem bezterminowym i jego wymagalność należy ustalić w oparciu o regułę z art. 455 k.c. Nie jest tutaj właściwa, jako chwila wymagalności tego roszczenia, ani data otwarcia spadku, ani też chwila ogłoszenia testamentu. Wedle tego stanowiska, odsetki ustawowe za opóźnienie należą się dopiero od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty zachowku (patrz np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 23.03.2007 r., VI Ca 1285/06).

Drugie stanowisko, do którego nawiązuje pozwana, wychodzi z założenia że skoro ustalenie wartości spadku w celu określenia zachowku oraz obliczenie zachowku następuje według cen z chwili orzekania o roszczeniu o zachówek, to odsetki od tak ustalonego świadczenia pieniężnego powinny być naliczane dopiero od daty wyrokowania w sprawie, skoro dopiero z tym momentem roszczenie o zapłatę - tak ustalonej kwoty – stało się wymagalne (np. uchwała Sądu Najwyższego z 26 marca 1985 r., III CZP 75/84 czy wyrok tego Sądu z 25 maja 2005 r., I CK 765/04, bądź wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 2 marca 2012 r., I ACa 110/12).

Sąd Odwoławczy w niniejszym składzie stoi na stanowisku, że roszczenie o zachówek staje się wymagalne według ogólnych reguł wskazanych w art. 455 k.c. Przypomnieć należy treść przepisu art. 481 § 1 k.c., wedle którego jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia,

choćby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania (art. 455 k.c.).

W ocenie Sądu Okręgowego orzeczenie zapadłe w sprawie o zachowek ma charakter deklaratorywny, gdyż nie tworzy jakichkolwiek nowych uprawnień osób uprawnionych do zachowku, zaś przebieg postępowania sądowego ma jedynie zweryfikować roszczenia uprawnionych co do zasady i co do wysokości.

Wskazać należy, że stanowisko o konstytutywności orzeczenia zachowkowego prezentowane było m.in. przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 18 listopada 1997 r., I ACa 690/97). Niemniej jednak, w późniejszym orzeczeniu – tj. w wyroku z dnia 23 października 2012 r. (sygn. akt I ACa 460/12), Sąd ten zajął odmienny pogląd, przyjmując że ze względu na deklaratoryjny charakter orzeczenia w przedmiocie zachowku, odsetki za opóźnienie należą się od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty. Ten drugi pogląd prezentowany jest także przez Sąd Najwyższy, a także przez Sąd Apelacyjny w Katowicach czy Sąd Apelacyjny w Białymstoku (zob. wyroki SN z dnia 17 września 2010 r., II CSK 178/10 oraz z dnia 17 kwietnia 2009 r., III CSK 298/08, a nadto wyrok SA w Katowicach z dnia 7 czerwca 2013 r., I ACa 183/13 oraz wyrok SA w Białymstoku z dnia 10 stycznia 2013 r., I ACa 688/12).

Dostrzec należy i to, że obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachowek należy do długów spadkowych, powstających z chwilą otwarcia spadku (art. 991 i n. k.c.). W tej sytuacji wymagalność tego długu wynika z zasad ogólnych, zawartych art. 455 k.c. (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 lutego 2013 r. I ACa 1156/12).

Nie ulega również wątpliwości, że zachowek jest od początku długiem pieniężnym, a przepisy nie określają terminu wymagalności roszczenia z tytułu zachowku, wobec czego powinno ono zostać spełnione przez zobowiązanego, zgodnie z art. 455 k.c., niezwłocznie po wezwaniu przez uprawnionego do zachowku. Natomiast ustalenie jego wysokości w postępowaniu na podstawie cen obowiązujących w chwili wyrokowania (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/84) nie przesądza o tym, że w każdym przypadku, od tej daty dopiero będą przysługiwały odsetki na rzecz uprawnionego. Jeżeli powód np. dochodzi roszczenia o zachowek, którego wysokości nie precyzuje w wezwaniu do zapłaty, wówczas nie można mówić o tym, że odsetki biegną od momentu wezwania do zapłaty. Natomiast nie sposób odmówić powodowi odsetek od kwoty, o którą wezwał pozwanego przed wyrokowaniem, a postępowanie sądowe potwierdziło wysokość żądanej kwoty, tak jak ma to miejsce w niniejszej sprawie, gdzie dochodzona przez powodów kwota jest niższa niż faktycznie im należna.

W judykaturze przyjmuje się, że o stanie opóźnienia zobowiązania z tytułu zachowku można mówić wówczas, gdy zobowiązany znał już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność i wysokość zgłoszonego roszczenia z tytułu zachowku. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 kwietnia 2009 r. w sprawie III CSK 298/08, ostatecznie żądana i zasądzona przez sąd wysokość zachowku nie ma znaczenia dla wymagalności samego roszczenia. Za takim stanowiskiem przemawia również deklaratoryjny charakter orzeczenia o należnym zachowku, który sprawia, że zobowiązanie o charakterze bezterminowym przekształca się w zobowiązanie terminowe w wyniku wezwania wierzyciela do spełnienia świadczenia skierowane do dłużnika (art. 455 k.c.), a wyrok sądowy potwierdza tylko zasadność tego wezwania wskutek istniejącego wcześniej zobowiązania do świadczenia zachowku. Taki punkt widzenia potwierdza też orzecznictwo na tle innych rozstrzygnięć o deklaratoryjnym charakterze (zob. wyrok SN z dnia 22 lutego 2007 r., I CSK 433/06, czy wyrok SN z dnia 28 czerwca 2005 r., I CK 7/05).

Dlatego, Sąd Okręgowy przyjął, że okoliczności przedmiotowej sprawy, w tym wezwanie pozwanej do zapłaty, pozwalały przyjąć, że pozwana pozostawała w opóźnieniu w datach ustalonych przez Sąd Rejonowy w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia.

Mając powyższe na uwadze Sąd Odwoławczy na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. uwzględnił apelację powodów i zmienia zaskarżony wyrok w punkcie II i V w taki sposób, że dodatkowo zasądził od pozwanej B. G. na rzecz powodów ustawowe odsetki za opóźnienie od kwot 20.000 złotych, opisanych w punktach I i III tego orzeczenia od dnia 3 sierpnia 2012

roku do dnia 2 sierpnia 2014 roku i oddalił powództwa w pozostałym zakresie. Apelacja pozwanej została oddalona w całości.

Orzeczenie o kosztach postępowania odwoławczego, zawarte w pkt 4 sentencji zapadło w oparciu o przepis art. 98 k.p.c., zgodnie z wynikiem postępowania. Zasądzone na rzecz każdego z powodów kwoty po 2960 złotych stanowiły koszty zastępstwa procesowego związane z rozpoznaniem dwóch środków odwoławczych (§ 2 pkt 3 i 4 w zw. z § 10 ust. 1 pkt. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie) oraz zwrot opłat od apelacji w kwotach po 260 zł..

SSO Marzenna Ernest SSO Agnieszka Tarasiuk-Tkaczuk SSO Zbigniew Ciechanowicz